

corporis intuentur Angeli, sicut causæ videntur in similitudinibus snorum effectuum absque omni discursu; nec propter hoc quod illos motus de novo percipiunt, aliqua collatione indigent; statim enim ut res sensibiles fiunt, similes sunt Angelorum formis, et sic ab Angelis cognoscuntur; et sic sine discursu sensibilia de novo facta cognoscunt.

AD QUINTUM dicendum, quod convolutio illa non significat collationem, sed magis circulaarem imitationem animæ et ipsius Angeli.

AD SEXTUM dicendum, quod Angeli vident causas in effectibus, et effectus in causis, non quasi discurrendo ex uno in aliud, sed sicut res videtur in sua imagine sine discursu.

AD SEPTIMUM dicendum, quod experimentalis cognitio in dæmonibus non fit per collationem, sed secundum quod vident effectus in causis, vel causas in effectibus, modo prædicto; et quanto sunt tempore diuturniores, tanto plures effectus alicujus causæ cognoscunt; et sic de ipsa majorem cognitionem habent quodammodo, non quidem intensive, sed extensive, secundum quod in pluribus effectibus ejus virtutem vident.

ARTICULUS XVI. — *Utrum in Angelis distinguatur cognitio matutina et vespertina.* (I part., quest. LVIII, art. 6 et 7.)

Sextodecimo quaeritur, utrum in Angelis distinguatur cognitio matutina et vespertina; et videtur quod non. Vespere enim et mane diei sunt tenebris admixta. Sed in intellectu Angeli nullæ sunt tenebræ, cum sint specula clarissima, ut Dionysius dicit (cap. IV de divin. Nomin. a princ.). Ergo in Angelis non debet distinguatur cognitio matutina et vespertina.

2. Præterea, secundum Augustinum, IV super Genes. ad litteram (cap. XXI), cognitio matutina dicitur qua Angeli cognoscunt res fiendas in Verbo; vespertina autem qua cognoscunt res in propria natura. Sed non aliter cognoscunt res antequam sint, et aliter postquam sunt; cum intellectum habeant deiformem, et a rebus cognitionem non accipiunt. Ergo in eis cognitio matutina et vespertina distinguatur non debet.

3. Præterea, cognitio vespertina est qua res cognoscuntur in propria natura. Sed res in Verbo, in propria natura cognoscuntur; Verbum enim expressius propriam naturam rei representat quam ipse etiam formæ. Cum ergo cognitio matutina sit cognitio in Verbo, videtur quod vespertina cognitio a matutina in Angelis non distinguatur.

4. Præterea, Genes., 1, 5, dicitur, quod *factum est vespere et mane dies unus*. Sed dies accipitur ibi pro ipsa Angeli cognitione, ut Augustinus dicit, IV super Genes. (cap. XXI). Ergo una et eadem est in Angelis cognitio matutina et vespertina.

5. Præterea, lux matutina crescit in meridianam. Sed cognitio quæ est rerum in Verbo, non potest crescere in aliquam am-

pliolem cognitionem. Ergo cognitio rerum in Verbo non proprie potest dici matutina; et sic non distinguatur in Angelis cognitio matutina et vespertina per hoc quod est cognoscere res in Verbo et in propria natura.

6. Præterea, prius est cognitio rei fiendæ quam factæ. Sed cognitio vespertina præcedit matutinam, ut patet Genes., 1, 5: *Factum est vespere et mane*. Ergo non convenienter distinguatur cognitio vespertina a matutina, ut cognitio vespertina sit cognitio rei jam factæ, matutina vero rei fiendæ.

7. Præterea, Augustinus (lib. I contra Manichæos, cap. VIII; et tract. I in Joan.) comparat cognitionem rerum in Verbo et in propria natura cognitioni artis et operis, et cognitioni lineæ quæ intelligitur et quæ in pulvere scribitur. Sed illud non patitur diversa cognitionis genera. Ergo nec cognitio rerum in Verbo et in propria natura sunt duæ cognitiones; et sic matutina et vespertina cognitio non distinguatur.

8. Præterea, Angelus in principio suæ creationis cognovit cognitione matutina. Non autem cognovit Verbum, quia non fuit creatus beatus; videre autem Verbum est actus beatitudinis. Ergo cognitio rerum in Verbo non est cognitio matutina; et sic idem quod prius.

9. Sed dicendum, quod quamvis non cognoverit Verbum per essentiam, cognovit tamen per aliquam similitudinem creatam; et sic cognovit res in Verbo. — Sed contra. Omnis cognitio quæ est per formas creatas, est umbrata, quia omnis creatura in se considerata est tenebra. Sed cognitio obumbrata est cognitio vespertina. Ergo cognoscere res in Verbo, vel Verbum modo prædicto, esset cognitio non matutina, sed vespertina.

10. Præterea, Augustinus contra Manichæos dicit, quod *mens fortis et intentata, cum illam primam veritatem conspexit, cetera obliviscitur*. Ergo videndo Verbum, nihil aliud videtur in Verbo; et sic matutina cognitio in Angelis non potest dici cognitio rerum in Verbo.

11. Præterea, cognitio matutina est clarior quam vespertina. Sed cognitio rerum in Verbo est minus clara quam cognitio rerum in propria natura; quia res in Verbo sunt secundum quid, in propria autem natura sunt simpliciter; melius autem cognoscitur aliquid ubi est simpliciter, quam ubi est secundum quid. Ergo hoc modo distinguatur non potest, ut cognitio rerum in Verbo dicatur matutina, in proprio autem genere dicatur vespertina.

12. Præterea, cognitio quæ est ex propriis et immediatis, est perfectior quam quæ est ex causa communi. Sed Deus est causa communis rerum omnium. Imperfectior est ergo illa cognitio qua res cognoscuntur in Verbo, quam illa qua cognoscatur in propria natura.

13. Præterea, res cognoscuntur in Verbo sicut in quodam

speculo. Sed perfectius cognoscuntur res in se ipsis quam in speculo. Ergo et perfectius in propria natura quam in verbo: et sic idem quod prius.

In contrarium est quod Augustinus IV et V super Gen. ad litteram (cap. XXII et XXIII), has cognitiones distinguit modo prædicto.

Respondeo dicendum, quod hoc quod dicitur de matutina et vespertina Angelorum cognitione, introductum est ab Augustino hac necessitate, ut posset ponere, ea quæ in sex primis diebus facta leguntur, sine successione temporum esse completa; unde per dies illos non temporum distinctiones vult intelligi, sed Angelorum cognitionem. Sicut enim præsentatio lucis corporalis super hæc inferiora diem facit temporalem; sic præsentatio vel operatio luminis intellectus angelici super res creatas diem spirituales facit; et secundum hoc multi dies distinguuntur, quod intellectus Angeli diversis rerum generibus cognoscendis comparatur; et sic ordo diei non fuit ordo temporis, sed ordo naturæ, qui in cognitione Angeli attenditur secundum ordinem cognitorum ad invicem, prout alterum altero est prius natura. Sicut autem in die temporalis mane est diei principium, vespere vero finis; ita in cognitione Angeli respectu ejusdem rei est considerare principium et finem secundum ordinem rei cognitæ. Principium autem ejuslibet rei est in sua causa a qua fluit; terminus autem ipsius est in ipsa re ad quam actio causæ producentis terminatur. Unde primitiva alicujus rei cognitio est secundum quod consideratur in causa sua, quæ est Verbum æternum; unde cognitio rerum in Verbo dicitur matutina cognitio. Ultima autem rei cognitio est secundum quod cognoscitur in se ipsa; et talis cognitio vespertina.

Sciendum tamen, quod ista distinctio potest dupliciter intelligi. Uno modo ex parte rei cognitæ; alio modo ex parte mediæ cognoscendi. Ex parte quidem rei cognitæ, ut dicitur res in Verbo cognosci, quando (1) cognoscitur esse ejus quod habet in Verbo; in propria vero natura secundum quod cognoscitur ipsum esse rei quod habet in se ipsa; et hic non est conveniens intellectus; quia esse rei quod habet in Verbo, non est aliud ab esse Verbi; quia, ut Anselmus dicit (in Monol., cap. xxxv), creatura in Creatore est creatrix essentia; unde hoc modo cognoscere creaturam in Verbo non esset cognitio creaturæ, sed magis Creatoris. Et ideo oportet hanc distinctionem intelligi ex parte mediæ cognoscendi; ut dicatur res cognosci in Verbo quando per verbum ipsa res in propria natura cognoscitur; in propria vero natura, quando cognoscitur per formas aliquas creatas rebus creatis proportionatas; sicut cum cognoscit per formas sibi inditas; vel etiam si per formas acquisitas cognoscet, quantum ad hoc pertinet, nihil differt.

(1) *Al.* quod.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non accipitur similitudo in cognitione Angeli vespere et mane, secundum hoc quod vespere et mane diei temporalis sunt cum tenebrarum admixtione; sed magis secundum rationem principii et termini, ut dictum est, in corp. art. Vel potest dici, quod omnis intellectus creatus, in quantum est ex nihilo, tenebrosus est, comparatus claritati intellectus divini; habet autem lucis admixtionem in quantum divinum intellectum imitatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis per Verbum eodem modo cognoscant Angeli res fiendas et factas; tamen alio modo cognoscunt Angeli res fiendas per Verbum, alio modo res factas per propriam naturam secundum similitudinem ejus, quam penes se habent; et secundum hoc matutina cognitio a vespertina distinguitur.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis res expressius represententur in Verbo quam in formis intellectus angelici; tamen formæ intellectus angelici sunt magis rebus proportionatæ, et quasi eis adequatæ; et ideo ista cognitio dicitur esse rerum in propria natura, et non prima.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut una tota scientia comprehendit sub se diversas scientias particulares, quibus conclusiones diversæ cognoscuntur; ita etiam ipsa una cognitio Angeli, quæ est quasi quoddam totum, comprehendit sub se cognitionem matutinam et vespertinam quasi partes, sicut mane et vespere sunt partes diei temporalis.

AD QUINTUM dicendum, quod non oportet quantum ad omnia, spiritualia corporalibus similia esse; non igitur cognitio rerum in Verbo propter hoc dicitur matutina, quia in aliquam majorem cognitionem crescat; sed quia ad aliquam cognitionem inferiorem terminatur, ut dictum est, in corp. art.

AD SEXTUM dicendum, quod cognitio matutina præcedit vespertinam ordine naturæ respectu unius et ejusdem rei; sed respectu diversarum rerum vespertina cognitio prior intelligitur esse prior cognitione matutina posterioris, prout in cognitione attenditur ordo respectu rerum cognitarum; et ideo in Genesi vespere ante mane ponitur hæc necessitate, quia opus primæ diei est lux, quam Augustinus intelligit spirituales naturam, quæ illuminatur per cognitionem ad Verbum. Angelus autem se ipsum primo in se ipso cognovit naturali cognitione; et se cognitio (1) non in se ipso permansit, quasi se ipso fruens et in se finem ponens (sic enim nox factus esset, ut Angeli qui peccaverunt), sed cognitionem suam in Dei laudem retulit; et sic ex sui contemplatione conversus est in Verbi contemplationem, in quo est mane sequentis diei, secundum quod in Verbo accepit cognitionem sequentis creaturæ, scilicet firmamenti. Sicut autem videmus in tempore continuo, quod idem nunc est

(1) *Al.* et in se cognito.

duorum temporum, prout est finis præteriti et principium futuri; ita matutina cognitio secundæ diei est primæ diei terminus, et secundæ diei initium, et sic deinceps usque ad diem septimam.

AD SEPTIMUM dicendum, quod non est eadem cognitio artificiatum secundum quod cognoscitur ex forma artis, et secundum quod cognoscitur ex ipsa re jam facta: prima enim cognitio est universalis tantum; secunda autem potest esse etiam particularis, secundum quod intueor aliquam domum factam. Et præterea non est simile omnino: ars enim creata magis est proportionata et adæquata rebus artificiatum quam ars increata rebus creatis.

AD OCTAVUM dicendum, quod Angelus in principio suæ creationis non fuit beatus, nec per essentiam Verbum vidit: unde nec cognitionem matutinam habuit; sed primo habuit vespertinam, et ex vespertina profecit in matutinam: unde signanter primus dies mane non dicitur habuisse, sed primo vespere, quod vespere transivit in mane: quia lux illa spiritalis, quæ primo die facta dicitur, scilicet substantia angelica, statim facta se ipsam cognovit, quod fuit cognitionis vespertinæ; et hanc cognitionem retulit ad laudem Verbi, in quo facta est ei cognitio matutina; et propter hoc dicitur Genes., 1. 5: *Factum est vespere et mane dies unus.*

AD NONUM dicendum, quod cum cognitio vespertina a matutina distinguatur ex parte mediæ cognitionis, et non ex parte rei cognitæ; cognitio Creatoris per creaturam est vespertina, sicut e contrario cognitio creaturæ per Creatorem est matutina. Unde quantum ad hoc ratio recte procedit.

AD DECIMUM dicendum, quod mens fortis rebus divinis intenta dicitur aliorum oblivisci, non quidem quantum ad scientiam; sed quantum ad rerum æstimationem: quia illa quæ nobis in creaturis maxima videbantur, divina celsitudine considerata, minima iudicamus.

AD UNDECIMUM dicendum, quod cognitio rerum in Verbo est perfectior quam cognitio earum in propria natura; in quantum Verbum clarius representat unamquamque rem quam creata species. Res autem esse verius in se ipsis quam in Verbo, potest intelligi dupliciter. Uno modo ut habeant nobilius esse in se quam esse quod habent in Verbo; quod falsum est: quia in se ipsis habent esse creatum, in Verbo autem increatum; et ita esse quod habent in se ipsis, est secundum quid respectu illius quod habent in Verbo. Alio modo ut res sit perfectius hæc in se ipsa quam in Verbo; et hoc quodammodo verum est: res enim in se ipsa materialis est, quod est de ratione quarundam rerum; in Verbo autem materialis non est, sed est ibi similitudinem habens quantum ad formam et materiam. Et tamen, quamvis secundum hoc quod est talis res in Verbo, sit secundum

quid; tamen perfectius cognoscitur per Verbum quam per se ipsam, etiam in quantum est talis; quia perfectius representatur etiam propria rei ratio in Verbo quam in se ipsa; quamvis secundum propriam rationem existendi sic, verius sit in se ipsa. Cognitio autem sequitur formæ representationem; unde res, cum non sit in anima nisi secundum quid per suam similitudinem, simpliciter tamen cognoscitur.

AD PRODECIMUM dicendum, quod ipse Deus est propria et immediata causa uniuscujusque rei, et quodammodo magis intima cuique quam ipsum sit intimum sibi, ut Augustinus dicit.

AD DECIMUM TERTIUM dicendum, quod formæ non transfunduntur a speculo in res, sed e converso a verbo transfunduntur in res; unde non est simile de cognitione rerum in speculo, et in Verbo.

ARTICULUS XVII. — *Utrum angelica cognitio sufficienter dividatur per matutinam et vespertinam.* (I part., quæst. LVIII, art. 6 et 7.)

Decimo septimo quæritur, utrum cognitio angelica sufficienter per matutinam et vespertinam distinguatur; et videtur quod non. Ut enim dicit Augustinus, II super Genes. ad litteram (IV, cap. XXII et XXIII), cognitio vespertina est qua res cognoscitur in se ipsa; matutina vero, cum refertur in laudem Creatoris; et sic cognitio matutina videtur a vespertina distinguatur per relatum et non relatum. Sed præter cognitionem creaturæ in se ipsa relatum ad Verbum et non relatum, est accipere aliam creaturarum cognitionem magis differentem ab eis quam differat aliqua istarum ab alia; scilicet cognitionem creaturarum in Verbo. Ergo matutina et vespertina cognitio non sufficienter dividunt cognitionem angelicam.

2. Præterea, Augustinus, II super Genes. ad litteram (cap. VIII), et lib. III (cap. XX), ponit triplex esse creaturæ; unum quod habet in Verbo, aliud quod habet in propria natura tantum, tertium quod habet in mente angelica. Sed penes primum esse et secundum accipitur cognitio matutina et vespertina. Ergo penes tertium debet accipi tertia ejus cognitio.

3. Præterea, cognitio matutina et vespertina distinguatur per hoc quod est cognoscere res in Verbo, et res in propria natura; et per hoc quod est cognoscere res factas et fiendas. Sed hæc possunt quadrupliciter diversificari. Uno modo, ut dicantur cognoscere res fiendas in Verbo; alio modo factas in Verbo; tertio modo factas in propria natura; quarto modo fiendas in propria natura: quæ quidem videtur esse inutilis conjugatio; quia in propria natura non cognoscitur aliquid antequam sit. Ergo saltem oportet tres esse cognitiones angelicas; et sic insufficienter distinguuntur per duas.

4. Præterea, vespere et mane dicuntur in cognitione ange-

lica ad similitudinem diei temporalis. Sed in die temporalis inter mane et vespere est meridies. Ergo et in Angelis inter cognitionem matutinam et vespertinam debet poni meridiana.

5. Præterea, Angelus non solum cognoscit creaturas, sed etiam ipsum Creatorem. Sed cognitio matutina et vespertina in Angelis distinguitur quantum ad cognitionem creaturæ. Ergo præter cognitionem matutinam et vespertinam in Angelis est assignare tertiam

6. Præterea, cognitio matutina et vespertina pertinet ad cognitionem gratiæ; alias Angeli mali habent cognitionem matutinam et vespertinam: quod non videtur esse verum, cum in dæmonibus non sit dies, vespere autem et mane sint diei partes. Ergo, cum cognitio naturalis sit in Angelis præter gratuitam, videtur quod sit in eis ponere tertiam cognitionem.

Sed contra, cognitio matutina et vespertina distinguuntur per creatum et increatum. Sed inter hæc nihil est medium. Ergo nec inter cognitionem matutinam et vespertinam.

Respondeo dicendum, quod de cognitione matutina et vespertina dupliciter loqui possumus. Uno modo quantum ad id quod cognitionis est; et sic inter utrumque nihil cadit medium. Cognitio enim matutina a vespertina distinguitur, ut supra (art. præced.) dictum est, per medium cognoscendi: quod quidem si creatum est, facit cognitionem vespertinam quocumque modo; si autem increatum, facit cognitionem matutinam. Non potest autem aliquid esse medium inter creatum et increatum. Si autem consideretur quantum ad rationem matutini et vespertini, sic cadit inter ea aliquid medium, duplici ratione. Primo, quia mane et vespere sunt partes diei; dies autem est in Angelis per illustrationem gratiæ, secundum Augustinum (lib. IV super Genes. ad litteram, cap. XXII et XXIII): unde non se extendunt ultra cognitionem gratuitam bonorum Angelorum; et sic naturalis cognitio est præter has duas. Secundo, quia vespere, in quantum huiusmodi, terminatur ad mane, et mane ad vespere; unde cognitio rerum in propria natura, non quælibet potest dici vespertina, sed illa tantum quæ refertur in laudem Creatoris: sic enim vespere redit ad mane: et sic cognitio dæmonum, quam habent de rebus, nec est matutina, nec vespertina; sed solummodo cognitio gratuita, quæ est in Angelis beatis.

Ad PRIMUM ergo dicendum, quod cognitio rerum in propria natura semper est vespertina; nec relatio ejus ad cognitionem in Verbo facit eam matutinam, sed facit eam terminari ad matutinam. Non ergo dicitur quod Angelus cognitionem matutinam habeat quia cognitionem rerum in propria natura ad Verbum referat, quasi ipsa cognitio relata sit cognitioni matutina; sed quia ex hoc quod refertur, meretur cognitionem matutinam accipere.

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio illa procederet, si co-

gnitio matutina et vespertina distinguerentur ex parte rei cognitiæ; sic enim esset triplex cognitio secundum triplex esse cognoscibile de rebus. Cum autem cognitio matutina distinguatur a vespertina penes medium cognoscendi, quod est creatum vel increatum; per utrumlibet istorum mediolorum quodlibet illorum esse cognoscitur; et sic non oportet tertiam cognitionem ponere.

AD TERTIUM dicendum, quod omnis cognitio quæ est in Verbo, vocatur cognitio matutina, sive sit res jam facta, sive non sit facta; quia talis cognitio est conformis divini cognitioni, quæ cognoscit omnia simpliciter antequam fiant, sicut postquam facta sunt; et tamen omnis cognitio rei in Verbo est rei ut fiendæ, sive sit res jam facta, sive non; ut *ly fiendum* non dicat tempus, sed exitum creaturæ a Creatore; sicut est cognitio artificiatum in arte quæ est ejus secundum suum fieri, quamvis etiam ipsum artificiatum jam sit factum.

AD QUARTUM dicendum, quod Augustinus nominat cognitionem matutinam quæ est in plena luce, unde continet sub se meridianam; unde quandoque nominat eam diurnam, quandoque autem matutinam. Vel potest dici, quod omnis cognitio intellectus angelici habet tenebras admixtas ex parte cognoscentis. Unde nulla cognitio alicujus intellectus angelici potest dici meridiana, sed sola cognitio qua Deus cognoscit omnia in se ipso.

AD QUINTUM dicendum, quod eadem cognitione Verbum cognoscitur, et res in Verbo; unde etiam cognitio Verbi dicitur matutina. Et hoc patet, quia septima dies, quæ significat quietem diei in se ipso, habet mane; unde matutina cognitio est secundum quod Angelus Deum cognoscit.

AD SEXTUM patet responsio ex dictis.

QUÆSTIO IX

DE COGNITIONE SCIENTIÆ ANGELICÆ PER ILLUMINATIONEM ET LOCUTIONEM

(In septem articulos divisa.)

Primo quaeritur, utrum unus Angelus alium illuminet; 2° utrum Angelus inferior semper illuminetur a superiori, vel quandoque a Deo immediate; 3° utrum unus Angelus, alium illuminando, purget eum; 4° utrum unus Angelus aliis loquatur; 5° utrum inferiores Angeli superioribus loquantur; 6° utrum requiratur determinata distantia localis ad hoc ut unus Angelus aliis loquatur; 7° utrum unus Angelus possit aliis loqui, ita quod alii locutiones ejus non percipiant.